

„Hogyan, ha nem hittel?”

Mentálhigiénés lelkigondozás egy egyházi óvodában

A rendszerváltás óta számtalan oktatási intézményt vettek át az egyházak az önkormányzattól vagy az államtól. Ezekben az intézményekben az átvétel után részben folytatódott az addig is végzett pedagógiai, oktatási-nevelési munka, ugyanakkor egy egészen másfajta munka is elkezdődött. Intézményi lelkészként és lelkigondozóként egy ilyen, az egyház által átvett evangélikus óvodában megtapasztalhattam ezt az átmenetet.

Egy dunántúli falu egyetlen, addig önkormányzati fenntartásban működő óvodáját 2012 őszén átvette az evangélikus egyház. Ebben az esetben tehát egy már működő önkormányzati intézmény lett egyházivá – szó szerint egyik napról a másikra. A névcsere, a fenntartóváltás végbemegy néhány nap alatt, a tartalom azonban, az egyházi intézményként való működés megvalósítása évek feladata – ezt a folyamatot nem lehet, de nem is szabad siettetni. Esetünkben ez fokozottan igaz volt, mivel az átvett intézmény dolgozóinak – az óvónőknek, dadáknak, technikai dolgozóknak –, beleértve a vezető óvónőt is, nem volt egyházi háttérük. Sőt, a dolgozók többsége nemcsak hogy nem támogatta az egyházi átvételt, hanem mindent megtettek a megakadályozásáért.¹

Ahogy általában az oktatási intézmények átvételénél szokás, az egyház itt is minden dolgozónak felajánlotta a munka folytatásának lehetőségét. A munkatársak dönthették el, akarnak-e az immár egyházi intézményben dolgozni. Ebben az óvodában mindenki elfogadta a megváltozott helyzetet, és bár kifejezték nemtetszésüket, maradtak. Fontos azonban tudni, hogy egy halmozottan hátrányos helyzetű kis-

térségi településen, ahol magas a munkanélküliség, és esély sincs más állást találni, nemcsak helyben, hanem a környező településeken sem, ez nem volt igazi választási lehetőség. Ezt elfogadva kellett elkezdeni a közös munkát. Bár ez az út a nehezebb – hiszen mennyivel egyszerűbb a helyzet, ha egy újonnan induló intézményben elkötelezett munkatársakkal lehet elkezdni a munkát –, megnyerhető a dolgozók bizalma, ha mindenki úgy érezheti, hogy feltétel nélkül elfogadják. Elfogadják az ellenállását, a lázadását, a türelmetlenségét, az elkeseredettségét, de még a haragját is – hiszen esetleg az nem is ránk irányul, hanem csupán a megváltozott helyzetben érzett tehetetlenség megnyilvánulása. Elfogadják, hogy nem tud, sőt egyáltalán nem is akar egyik pillanatról a másikra hívő keresztény lenni, ennek ellenére munkaköri kötelessége lett az egyházi, hitbeli nevelés, és ezt a feladatot akkor is el kell végeznie, ha fogalma sincs arról, mit jelent. Éreznie kell, hogy elfogadják a tájékozatlanságát a hit terén, és időt adnak neki az új helyzetbe való „belenövekedésre”. Meggyőződésem, hogy csak ezen az úton haladva tudunk közel kerülni azokhoz, akikhez küldettünk. Akikkel akkor is együtt kell dolgoznunk, ha ez eleinte számunkra is nagyon nehéz. Ehhez elengedhetetlenül szükséges megismernünk az ő motivációikat, gondolat- és érzelemvilágukat – és ami mindennél fontosabb: feltétel nélkül elfogadni őket úgy, ahogyan vannak. Tudva és szem előtt tartva, hogy minden változás krízis is: valami véget ér, és valami új kezdődik el.

Egy már működő, átvett óvoda esetében a változás kézzelfogható, látható jelei a névváltozás,

¹ Talán jogos a felvetés, hogy ebben a helyzetben mi indokolta az intézmény egyházi átvételét. Az önkormányzat kereste meg a gyülekezetet azzal, hogy – különböző, de elsődlegesen anyagi, finanszírozási okokból – szívesen adná egyházi fenntartásba az óvodát. A gyülekezet és az országos egyház úgy ítélte meg, hogy ezt a lehetőséget nem szabad kihagyni.

esetleg az intézményvezető személyében bekövetkező változás, az új intézmény ünnepélyes felszentelése. A munkakörülmények változatlanok ugyan, ám a munkavégzés területén teljesen új, esetünkben a dolgozóknak számukra világnézeti idegen elvárásoknak kell megfelelni. Csak ennek figyelembevételével valósulhat meg az együttműködés. És véleményem szerint csak így válhat valóban kereszténnyé egy intézmény.

A LELKIGONDOZÁS LEHETŐSÉGEI ÉS FELADATAI A POSZTMODERN KORBAN

Minden ember egyedi, egyéniség, és elválaszthatatlan kapcsolatban áll azzal a világgal, amelyben él. Személyiségének fejlődésére, de egész életére is hatással vannak azok a társadalmi jelenségek, amelyek az adott kort jellemzik. Csak ezek megismerésével tudunk hozzáértően és hatékonyan jelen lenni a segítőkapsolatban. Arra a kérdésre kell választ találnunk, hogy milyen a mai kor embere, és ez mit jelent a lelkigondozás szempontjából.

Mai világunkat a *posztmodern* kifejezéssel szokták jellemezni. Ez a fogalom az élet sok területén használatos, a filozófiában, a különböző művészeti ágakban, de még az építészetben is megjelenik. *Jean-François Lyotard* filozófiájára szoktak hivatkozni vele kapcsolatban, aki már az 1960-as években az ideológiák végét jövendölte meg.² A posztmodern szó használata világosan mutatja a korszakváltást, a korábbi mintegy két évszázadtól való tudatos elkülönülést. A modern korszakában a világ egységesnek és fejlődőnek tűnt, általános volt a meggyőződés, hogy a társadalom és benne az emberi élet tart valahová. Ezzel szemben a posztmodern világban relativizálódtak az eszmék és az értékek, ma már senki sem birtokosa az egyedüli igazságnak.³ A mai kor emberének világszemléletére a központnélküliség jellemző, és annak ellentmondásossága, hogy ennek a központ nélküli világnak a középpontjában az én van: „az én élményeim”, „az én világom”, „az én valóságom”.⁴

A posztmodern kort az egyszerre jelen lévő és ható ellentétek jellemzik: egyszerre figyelhető meg az egységesülés és a fragmentálódás, a hatalomnélküliség és a kizsákmányolás, az autonómia és a bizonytalanság az egyéni és a közösségi szintereken egyaránt, valamint az egység, a személyesség és a tömeglét élménye a mindennapokban.

Korunk egyik fontos jellemzője a mediatisáció,⁵ amin a különböző médiumok által kifejtett aktivitást, befolyásolást értjük – ez már mindennapjainknak is kikerülhetetlen része, és nemcsak a fiatalok, hanem minden korosztály körében.

A posztmodernben már nem a minden ellen lázadó, optimista, autonóm emberrel találkozunk, hanem sokkal inkább „gyenge szubjektumról”, „fragmentált énről” beszélhetünk.⁶ A posztmodern gyengíti a szubjektumot, hiszen a globalizálódó világgazdaságnak olyan munkaerőre van szüksége, amely mobilis, a világ bármely pontján bevethető, és rugalmasan képes alkalmazkodni az adott körülményekhez. Amikor mobilitásról beszélünk, nemcsak az egyes emberek mobilitásáról van szó, hanem arról a kultúra és a gazdaság által közvetített bizonytalanságról is, amely valamiféleképpen mindenkié. Míg a közelmúltban még adottak voltak életpályák, életutak, szabályrendszerek, amelyek az élet egy bizonyos területét keretbe foglalták, addig a posztmodernben az individualizációval, az elgyökeretelenedéssel olyan identitásminták alakultak ki, amelyek kihívást jelentenek a tradicionalitás mintái számára. *Sygmund Baumann* ezt hívja „cseppfolyós életnek”.⁷ Vagyis a posztmodern ember nem talál kapaszkodókat, hanem állandó sodrást és bizonytalanságot érez. Ebben a helyzetben a gyenge szubjektum tulajdonképpen megküzdési stratégia: az instabilitás, az árral való úszás teszi képessé az embert a túlélésre, a környezethez való alkalmazkodásra.

A posztmodern kor emberében felerősödik a sajátélmény-keresés igénye: az az enyém, amit személyesen átéltem, és annyi számomra a lét,

2 Siba B.: *Isten és élettörténet*, Loisir Kiadó, Budapest, 2010., 23. ■ 3 Uo. ■ 4 Uo. ■ 5 Pethő B.: *Posztmodernológia. Korunk*, 2006. június. www.epa.oszk.hu/00400/00458/00115/1772.html ■ 6 Siba B.: i. m. ■ 7 Uo.

amennyit magamból megélek.⁸ Ezt az igényt fel-erősíti az, hogy az egész társadalom képes ráállni az élményéhség kielégítésére. A fogyasztói társadalom minden kínálata annak az igénynek akar megfelelni, hogy mindenki könnyen juthasson kielégüléshez. Ugyanennek az élményhajhászásnak egyik mélyebb, létkérdéseket is érintő változata a lelkiség iránti növekvő igény. A lelkiség új változata azonban nem kifelé, hanem befelé irányuló túllépést szorgalmaz. Ez az élmény mindent meghaladónak tűnik ugyan, valójában azonban nem minden lét alapjával találkozunk általa, hanem csak addig ismeretlen önmagunkkal. A mai ember a történelmi gyökerű vallásokon kívül szeretne lelkiségi élményekhez jutni, mert fél az elköteleződéstől, irtózik az előírásoktól, és idegenkedik az intézményes rendtől.

A posztmodern világ sokszínű lett, ezt a sokszínűséget a „radikális relativizmus”⁹ minden elvet megkérdőjelező elve tartja életben. A XX. század második felében felnőtté vált nemzedéket már semmi és senki nem kényszerítette arra, hogy egy nagyjából egységes érték- és normarendszerhez alkalmazkodjon, de még arra sem, hogy egy legalább mindent meghatározó tájékozódási ponthoz tartsa magát. A világméretű egységteremtő álmok ideje lejárt, a metaelbeszéléseket senki sem meséli tovább.¹⁰ Helyükre megszámlálhatatlan egyéni életmítosz és csoportideológia került sajátos érték- és értelemtartalommal.

Az, hogy a nagy egységesítő ideálok bukása már a vallási rendszereket is érinti, a hétköznapiakban is megtapasztalható. Mert az emberek ma már valódi alternatívákként tekintenek arra, hogy vasárnap a hegyekbe menjenek kirándulni, a bevásárlóközpontban sétálgassanak, vagy istentiszteleten vegyenek részt.¹¹ Ha egy élmény megnyugtatóan hat és felüdít, egyenértékűnek számít az istentisztelettel. Ennek hátterében az húzódik meg, hogy a mai ember életérzésének és világlátásának fontos jellemzője a szubjektivitás. Már nem azzal foglalkozik, hogy megvalósítson egy maga elé tűzött eszményképet, vagy hogy az adottságait a legteljesebben kibontakoz-

tassa, hanem egész egyszerűen át akarja élni önmaga valóságát, és élményekre vágyik.¹² Nem önmagukban érdeklik a dolgok, hanem úgy, ahogyan rá hatnak. A világ objektív megismerése elveszítette vonzerejét, hiszen annyi mindent tud már az emberiség a természet titkairól és a világ törvényszerűségeiről, hogy az egy átlagember számára úgysem sajátítható el, de még csak fel sem fogható. Ezért ha a posztmodern ember a valóság titkaiba akar behatolni, azt nem objektív vizsgálódás, hanem identifikáció útján teszi, vagyis igyekszik egyé válni a megismerendővel, mert csak ebben az esetben érzi teljesnek a megismerést.¹³

Nagyon időszerű, kikerülhetetlen kérdés, hogy mit kezd a kereszténység, mit kezdenek a keresztény egyházak a posztmodern hatásokkal, a posztmodern kor emberével. A sokféle válasz és próbálkozás három fő stratégia mentén alakul ki.¹⁴ Az első az, hogy nem vesz tudomást a változásokról, mintha az egyháznak csak az örök dolgokkal kellene foglalkoznia, de azokkal az emberekkel, akikhez küldetett, nem. A második megküzdési mód a fundamentalizmus gondolatrendszere, amely tulajdonképpen fékezni próbálja a posztmodern folyamatokat. A harmadik stratégia a világgal való együttérzés, amely számára fontos a változások megértése és komolyan vétele. Igyekszik a posztmodern kor irracionálisra való nyitottságát és spiritualitásra való érzékenységét úgy felhasználni, hogy próbál irányt szabni a változásoknak. Ebben a felfogásban a posztmodern nem megállíthatatlan és kiszámíthatatlan, hanem formálható jelenség.

Nem mondhatunk le arról, hogy a posztmodern ember számára is kell mondanivalónknak lennie, az üzenetet hozzá is el kell juttatnunk. És talán könnyebb ez a feladat, ha tudjuk, hogy a kereszténység vonzó lehet a mai kor embere számára, hiszen senki sem tud hosszú távon „homokdűnéken élni”,¹⁵ az értékrendszerek hiánya, a mindent relativizálás, a „semmit sem lehetünk biztosak” életérzése nem viselhető el sokáig.

8 Uo. ■ 9 Németh D.: A lelkigondozás feladatai a posztmodern korban. *Embertárs*, 2004/2., 120. ■ 10 Uo. 121. ■ 11 Uo. ■ 12 Pethő B.: i. m. ■ 13 Bíró B.: Preposztmodern. *Korunk*, 1999/6., 75–83. ■ 14 Németh D.: A posztmodern teológusszemmel. *Református Egyház*, 18. (7–8.), 2006, 154–159. ■ 15 J. Poláková: *Perspektive der Hoffnung*, idézi Siba B.: i. m.

A LEKIGONDOZÁS SZEREPÉRŐL

A lelkigondozás – a szó legtágabb értelmében – az életkérdésekről való beszélgetés.¹⁶ A lelkigondozói beszélgetések olyan kérdések körül forognak, amelyek végső soron a hitre és az életre vonatkoznak. A lelkigondozó az ember spirituális igényeire igyekszik válaszolni, arra a keresésre, vágyakozásra, amely az élet mindennapi és végső kérdéseinek, problémáinak megértésére, megoldására irányul, és amely magában rejtji önmagunk legbenső voltának, a rajtunk kívüli világ lényegének és a kettő kapcsolatának megismerését.¹⁷ A lelkigondozó feladata az, hogy segítse a gondozottat érzéseinek, gondolatainak, kérdéseinek minél jobb megfogalmazásában, és abban, hogy problémáira, kérdéseire belső energiáit mozgósítva találjon megoldásokat. Abban is segít, hogy a hozzá fordul a maga útját járva rátaláljon istenélményére, átélje hitének megerősödését, és feltárja az Istenhez fűződő élő kapcsolat megújításából vagy újdonságként való felfedezéséből nyerhető erőket.

„A keresztény eszmeiségre épülő pasztorális tevékenység és képzés mindig is része volt az egyház tevékenységének. A Jézus missziói parancsa alapján élő kereszténység kétezzer éves örökségét átszövi a pasztorális elmélet és gyakorlat témája.”¹⁸ Az egymásra következő századok tapasztalatának rétegeiből korunkra többé-kevésbé szilárd, önálló pasztorális tudományág alakult ki, amelynek múlhatatlan feladata a jelennel, a „profán” világgal való kapcsolattartás, így a tudomány igazán jelenkori, XX. századi gyermekével, a tapasztalati pszichológiával folytatott párbeszéd is.

A mai ember nagy elvárásokat támaszt a segítőfoglalkozásokkal szemben, és kérései a gyógyítással összefüggő területeken a legtöbbször egészen konkrétak, körülhatárolhatóak: sokan egy körülhatárolt lelki területre vonatkozó gyógyulást várnak.¹⁹ Ám ahogyan a testi gyógyulás sem mindig történhet ilyen egyszerű sablon szerint, úgy a lelkigondozás alapvető célja is a belső változás, a lelki átrendeződés elérése, amely magával hoz-

hatja a gyógyulást. Olyan lelki strukturálódási folyamatról van szó, amelynek során világossá válnak a vágyak, a célok, az értékek, ezek elrendeződésekor láthatóvá lesz az utunk – és végső soron ez a tisztázódás maga a gyógyulás. Átfogó, az egész embert érintő gyógyulásról van szó, amelynek során az üdvösség kérdése is előtérbe kerül, hiszen a betegnek olyannak kell elfogadnia önmagát, amilyennek Isten elfogadta őt.²⁰

A gyógyítástörténetek az evangéliumnak is fontos részei. A gyógyító lelkigondozás példáival találkozunk Jézus cselekedeteiben, aki képes volt arra, hogy találkozásai során testileg és lelkileg egyaránt megváltoztassa az embereket.

Isidor Baumgartner a Lukács evangéliumában olvasható emmauszi útról szólva kiemeli, hogy a gyógyító tett nem más, mint hogy Jézus csatlakozik a vándorló tanítványokhoz, és velük tart az úton. Ez „személyes terápiás ajánlatként” értelmezhető.²¹ Jézusban, aki először az Írásokat magyarázza a tanítványoknak, amikor odanyújtja nekik a megtört kenyeret, felismerik Urukát, és ennek hatására megerősödnek. Az emmauszi út története azt a mindenki felmerülő kérdést válaszolja meg, hogy miként tapasztalhatom meg a gyógyulás útját életem válságaiban és kilátástalanság idején. Az emmauszi történet ilyen módon a Krisztussal való találkozásból fakadó gyógyulásról szól.²²

KIHÍVÁSOK

Nem véletlen tehát, hogy a lelkigondozás során egyre gyakrabban találkozunk olyan emberekkel, akik lelki zavarai és szenvedései éppen a mai, posztmodern világ túlhajtott pluralizmusával és szubjektívizmusával függenek össze. A pluralizmussal szemben a fundamentalizmussal, a szubjektívizmussal szemben a misztikus élménymódokban keresnek gyógyulást.

A posztmodern ember egyik vágya a lehetőség minél teljesebb kihasználása attól felve, nehogy valamiről lemaradjon, ezért szeretne élményteli és sikerekkel teljes életet élni. Az

16 Debrecenyi K. I. – Nemes Ö. – Szarka M.: Lelkigondozás – lelkivezetés. *Embertárs*, 2004/2., 152. ■ 17 Uo. ■ 18 Tomcsányi T. – Csáky-Pallavicini R.: Pasztorálpszichológia, gyógyító lelkigondozás. In Tomcsányi T. (szerk.): *Amikor gyöngye, akkor erős*, Animula Kiadó, Budapest, 2002, 129. ■ 19 Uo. 145. ■ 20 Uo. ■ 21 Uo. 147. ■ 22 I. Baumgartner: *Pasztorálpszichológia, Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány – Semmelweis Egyetem TF, Budapest, 2006, 103.*

ilyen emberek vallásossága is az élet egy-egy szektorára korlátozódik, általában az élet fordulópontjainak körére. Részben a nagy életeseményekkel kapcsolatosan igényelnek vallási impulzusokat, részben az idő múlása indítja őket vallásos gondolatokra és érzésekre, amelyekhez „igénybe veszik” az egyházi ünnepeket, szertartásokat. Ám a keresztény gondolkodás szerint az életben nem lehet cél egy minden tekintetben teljes identitás elérése, hiszen teológiai értelemben az identitás a legkiforrottabb formájában is fragmentum marad. A halál miatt az életet mindig töredékesnek kell tekintenünk. A töredékesség pedig szenvedést okoz, amit nem tudunk kiküszöbölni az életből. Ennek pozitív oldala az, hogy a töredékesség az önmagunkon való túllépésre ösztönöz. Hinni azt jelenti, hogy megbékélünk az élet töredékességének tudatával.²³ A lelkipozíció abban segíthet, hogy azok az emberek, akik az élet töredékessége miatt szenvednek, el tudják fogadni azt mint a földi lét velejáróját, és meglássák, hogy éppen ebben a töredékességben rejlik az egységünk, mert mindenki hordoz valami olyat, ami a másikban nincs meg, és mindenkiből hiányzik valami, amit másokban lelhet meg. Ez tesz bennünket szolidárisabb embertársaink iránt, és erre tekintve válhat világossá számunkra, hogy rászorulunk Isten kegyelmére.

ÚTKERESÉS AZ ÚJ HELYZETBEN

A fenntartóváltozás után egyházi intézményként működő óvodában minden felbolydult, minden területen változások történtek, konstruktív és destruktív folyamatok egyaránt beindultak. A dolgozók részéről eleinte inkább destruktív reakciókkal szembesültünk, a szülők részéről mindkettőre akadt példa, míg a gyerekeknél egyértelműen a konstruktív elemek voltak túlsúlyban.

1. Az együttműködő gyerekek

A gyerekek pozitívan reagáltak a változásokra. Nyitottak voltak mindenre, messzemenően

együttműködtek minden téren, szívesen és gyorsan tanulták az új dolgokat, szivacsoként szívták magukba minden új élményt. Hamar fűjték az új énekeket, imádságokat, és a folyosón a mosdóba menet az új köszönéseket gyakorolták, igaz, sokszor ordítóva. Gyorsan felismerték, hogy az új helyzetben nagyobb mozgásterük van, így az új alkalmakon (hétkezdő áhítat, bibliaóra) több teret akartak maguknak, megérezve a gyermekközpontúbb légkört. Emiatt eleinte nehezebb volt a fegyelmzésük.

2. A bizonytalan szülők

A szülők nagyobb része nem értett egyet az átvétellel; tiltakoztak az ellen, hogy a település egyetlen óvodája egyházi lett, mert nem akarták egyházi intézménybe járatni a gyerekeiket, de így nem volt választási lehetőségük. Ha akarták, ha nem, a hitre nevelés az ő gyerekeikre is vonatkozott. Ez akkor vált igazán kézzelfoghatóvá és egyben kritikussá számukra, amikor a gyerekek otthon is elkezdték követelni az étkezés előtti és utáni, valamint az elalvás előtti imádságot, ami már néhány hét után jellemzővé vált. Azoknak a szülőknek, akik korábban sohasem imádkoztak, a gyerekek kérésének eleget tételük kellett tanulniuk az imádságokat és az énekeket – és ez számukra egyáltalán nem volt pozitív dolog! Azt kellett megélniük, hogy óvodás gyerekük eltávolodott tőlük, és lelkesen követ olyan szokásokat, amelyek számukra idegenek, amelyeket ők elutasítanak.

3. Az ellenálló dolgozók

Hasonlókat éltek meg a dolgozók is. Az ő helyzetük annyival volt nehezebb, hogy nekik tanítaniuk kellett azokat a dolgokat, amelyek idegenek, sőt sok esetben ellenszenvesek voltak számukra. Válságba kerültek. Hirtelen megváltoztak a körülmények a munkahelyükön, ahol a többségük hosszú ideje dolgozott (zömében nyugdíj előtt álló óvónokról és dadusokról van szó), és úgy érezték, a változás akarata ellenére történt, mivel a fejük fölött döntöttek a sorsuk-

²³ Németh D.: A lelkipozíció feladatai a posztmodern korban, i. m. 124.

ról. Elég hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az óvónők és a dadák nagyon pontosan ráéreztek: hiteltelenné válik a munkájuk, ha olyat próbálnak tanítani, amiben nem járatosak, sőt amivel nem is tudnak egyetérteni. Komoly dilemma volt ez számukra, sőt több is: identitásválság. Megértették, hogy a hitre nevelés több mint pedagógiai munka. Ez az önismeretükben is változást indított el, amit eleinte szintén nem tudtak pozitívan értékelni. Azt is meg kellett tapasztalniuk, hogy egy-egy bibliai, hitéleti téma feldolgozása az életükben fel nem dolgozott élményeket hozott felszínre, be nem gyógyult sebeket tépett fel, és ez kivétel nélkül mindegyikük számára fájdalmas folyamat volt, ami ellen eleinte tagadással próbáltak védekezni. Spirituális reflexióként Jónás jutott eszembe, aki nem akarta végrehajtani küldetését, hanem elmenekült. Úgy láttam, menekülni akarnak a változás elől, és végső soron azon új feladat elől, amelyet Isten bízott rájuk, és ami bennük is mélyreható változást idézne elő.

4. A helyét kereső lelkigondozó

Meggyőződésem, hogy az elfogadó légkör segített nekik abban, hogy egy idő után tudjanak és akarjanak beszélni dilemmáikról, megnyitva ezzel a lelkigondozás lehetőségét. A helyzet arra készítetett, hogy a lelkigondozás a tervezettnél hangsúlyosabb legyen a munkámban, bár eredetileg is fontosnak tartottam ezt a tevékenységet.

Az elég hamar világossá vált számomra, hogy a lelkigondozás kifejezést nem értik sem a dolgozók, sem a szülők: valami homályos, gyanús tevékenységnek tekintik, amelyet viszont elutasítanak. Ezért eleinte semmilyen kötött keretet nem erőltettem a beszélgetésekhez. Igyekeztem mindenkit megszólítani.

A mindennapi kapcsolat is magában hordozza a lelkigondozás lehetőségét; igaz, máshogyan, mint amikor egy kliens a problémájával maga keresi meg a lelkigondozót. Egy minden-

napi, például folyosói beszélgetés megmaradhat a munkatársi viszony szintjén is; egyáltalán nem szükséges, hogy lelkigondozói kapcsolat alakuljon ki belőle.²⁴ De éppen a rugalmasság ad lehetőséget arra, hogy mindenféle előzetes szándék nélkül is kialakuljon lelkigondozás. Számos lelkigondozói beszélgetésre sor sem kerülne, ha előre megterveznék őket. Éppen a szabadság és a teljesítménykényszer hiánya teszi lehetővé, hogy egy kapcsolat lelkigondozói jelleget öltson.

A dolgozókat munka közben vagy a pihenés néhány percében tudtam megszólítani. Ha valaki hosszabb ideig beteg volt, meglátogattam otthon. Egészen rövid idő alatt természetes lett a jelenlétem az intézményben, így a legtöbben szívesen álltak szóba velem, és egyre több dologról beszéltek nekem, velem. Előkerültek a problémák, a konfliktusok, a csalódottság az egyházi óvodával kapcsolatban, és egyre többször hozták szóba a családjukat is.

Ezek a változások is hozzájárultak ahhoz, hogy egy idő után már a dolgozók szorgalmazták azokat a mélyreható intézményi változásokat, amelyek nélkül – és ezt ekkor már ők is belátták – nem válhatott igazán egyházi, kereszténnyé az intézmény. Ebben a vezető óvónő segítségére is számítottak, ám éppen ő volt az, aki ellenállt törekvéseiknek. Sajátos helyzet állt elő: a dolgozók spirituális igénye erősödött, az intézményvezető azonban elzárkózott ez elől.²⁵

AZ ELSŐ KÖZÖS HÚSVÉT AZ ÓVODÁBAN

A húsvétra való készülés volt az első csúcspontja az óvodai közös munkának. Igazi katartikus élményt jelentett mindannyiunk számára: fantasztikus mélységeket élhettünk át együtt, fájdalmakat és örömeiket egyaránt.

A tanév elejétől kezdve családi istentiszteleteket tartottunk, amelyeken a szülők, a gyerekek, a dolgozók és a gyülekezet is jelen volt. Jó alkal-

24 Vö. H. van der Geest: *Négyszemközt*, SE Testnevelési és Sporttudományi Kar Párbeszéd Alapítvány, Budapest, 2011, 21.

■ 25 Az intézményvezető személye kulcsfontosságú egy olyan intézményben, ahol egyházi átvétellel járó változások mennek végbe. Elkötelezett, karizmatikus vezetőnek kell leveleznie a változásokat, aki vezetőként és magánemberként is hiteseles tud lenni. Személye jelenti a kapcsolatot az intézmény, az országos egyház és a gyülekezet között. Ajánlott új vezetőt választani az intézmény élére, akit nem kötnek gúzsba a korábbi beidegződések.

mak ezek arra, hogy az intézményt integráljuk a gyülekezetbe, a gyülekezet tagjai pedig megismerhessék, milyen munka folyik az óvodában. Az óvoda családi istentiszteletei olyan alkalmak lehettek, amelyek azt a fontos üzenetet közvetítették, hogy összegyűlünk, megállunk Isten színe előtt, és ezt úgy tehetjük meg, ahogyan és akik vagyunk: őszintén, képmutatás nélkül. Ahol éppen a közös munkában tartunk. Megvallva Isten és egymás előtt is, hogy nem könnyű ez a közös út, rengeteg feszültség és indulat dolgozik mindenkiben, amit a sokszor kényszerű változás gerjesztett, és érezzük, hogy ezekkel az érzésekkel valamit kezdenünk kell.

Húsvéthoz kapcsolódóan is tartottunk egy ilyen alkalmat, amelyre a csoportokban tartott bibliaórákon készültünk. Húsvét ünnepében számomra nagyon fontos, hogy lehetőséget ad megjárni a mélységeket, a reménytelenséget, az elveszettséget, a gyászt a nagyhéten, nagypénteken, de a reményt, a „mégis életet”, a feltörő életerőt és az isteni inspirációt is. Mélység és magasság – maga az élet. Még egy fontos spirituális üzenete van számomra a húsvétnek, mégpedig a megajándékozottság – erre építettük fel a húsvéti családi istentiszteletet is –, azért is, mert ebben az élményben találkozni tud az egyházas és a világi gondolkodás.

A felkészülés során az óvónőkkel megbeszélést tartottunk, amelyen áttekintettük az ünnep teológiai tartalmát, valamint azt, hogy a különböző korosztályok számára milyen módon lehet átadni ezt a bizony nem könnyű mondanivalót. Kapcsolódási pontot jelentett, hogy elmagyaráztam nekik a húsvéthoz fűződő népszokások teológiai hátterét, ami sajnos mára már feledésbe merült. Az első meglepetés akkor ért, amikor kiderült, hogy az óvónők számára a húsvét csupán „nyusziünnep” és locsolkodás, teljesen idegen volt nekik a teológiai tartalom. Emellett szóvá tették: nagy ellenállást éreznek magukban azzal kapcsolatban, hogy Jézus haláláról beszéljenek az óvodásoknak. („De hát még csak nemrég meséltük, hogy megszületett a »Kisjézuska«, most meg arról meséljük, hogy meghal? Ezt a gyerekek nem tudják felfogni, a halálról nem lehet beszélni nekik!”) Ráébredtem, hogy az óvónők számára jelent

problémát a halálról beszélni, és ezzel a nehézséggel foglalkoznunk kell. A feltárás során le nem zárt gyászfolyamatokra, haragra, hozzátartozók halála miatti vádra, anticipációs gyászfolyamatokra derült fény.

Az óvónők ellenállása miatt teljesen rám hárult a feladat, hogy a gyerekekkel Jézus haláláról és feltámadásáról beszélgessek. A halállal kapcsolatos saját élményeikből indultunk ki. Kiderült, hogy mindegyiküknek volt valamilyen tapasztalata – nagyszülő, dédszülő, testvér halála –, továbbá valamilyen fogalma és élménye is a halálról. Azt is megfigyeltem, hogy számukra még természetes erről beszélni, és nem annyira idegen, mint a felnőttek számára. A halállal kapcsolatban tudták, hogy „nagyon szomorú mindenki, ha meghal valaki, sírnak, és egy mély gödörbe temetik azt, aki meghal”. Jézus halálával kapcsolatban egy hirtelen ötlettől vezérelve leszedtem a természetes feszületet a falról. Minden gyerek megfoghatta, megérinthette, megsimogathatták a sebeket, és megfoghatták a szegeket, amelyekkel Jézust felszögezték a keresztre. Aztán arról beszélgettünk, hogy milyen érzés lehet, ha valakit felszegeznek a keresztre.

A húsvéti és nagyheti történetek feldolgozására a lelkigondozói képzés során fantasztikus szemléltetési ötletet kaptunk egy óvónőtől: egy tizenöt darabos tojástartóba betettük a kindertojások műanyag belsejét, és mindegyikben egy-egy szimbólumot helyeztünk el (kis leveles ág volt a virágvasárnap szimbóluma, pászka és műanyag legókehely az utolsó vacsoráé, tövises ágacska a töviskoszorúé stb.; az utolsó dobozka üresen maradt, ez jelképezte az üres sírt). Végigvettük, hogy melyik tárgy mit jelent, mindenki megfoghatta őket, a pászkát pedig megkóstolhatták – így élményszerűen közelíthettünk ahhoz, hogy mi történt Jézussal. Ez a módszer nagyon jól működött. A gyerekek nagy figyelemmel és érdeklődéssel viszonyultak a témához, és hamar megtanulták a „leckét”. Talán azért volt annyira hatásos ez a módszer, mert a gyerekek számára ismert és kedvelt tárgy, a kindertojás révén össze lehetett kapcsolni a húsvétot a meglepetéssel, az ajándékozással, a húsvéti szokásokkal. És a húsvéti családi istentiszteleten természetesen volt tojáskeresés is...

ÖSSZEGZÉS

Fontos tanulság volt számomra az óvodában végzett munka során, hogy ami az egyik oldalon öröm és ünnep, nem biztos, hogy a másik oldal számára is ugyanazt jelenti. Az egyház, a gyülekezet számára öröm és lehetőség egy óvoda átvétele, ám lehet, hogy az ott dolgozók vagy a szülők számára éppen mély krízist jelent, szakmai és magánéleti téren egyaránt. Időt kell adni, türelmesnek kell lenni, csak ek-

kor indulhatnak el a gyógyító változások, amelyek lehetővé teszik, hogy a különböző utak végül találkozzanak, és egy irányba haladhassanak tovább. A változás krízis, amely egyszerre jelenti valaminek a lezárását, és valami újnak a kezdetét. De ennek felismeréséhez és átéléséhez idő kell. A szeretetteljes elfogadás légkörében teremthető meg a bizalom, amely a közös munka alapja. És még egy tanulság: a gyerekek szeretete még a lelkigondozót is képes gyógyítani.